



MASARYKOVA UNIVERZITA

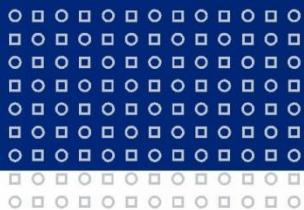
STŘEDISKO PRO POMOC STUDENTŮM SE SPECIFICKÝMI NÁROKY

Vyjádření negace v českém znakovém jazyce

PaedDr. Bc. Roman Vojtechovský

Podzimní semestr 2013

Brno, 14. listopadu 2013



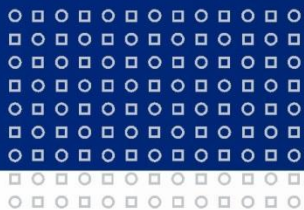
VYJÁDŘENÍ NEGACE V ČESKÉM ZNAKOVÉM JAZYCE

- **nemanuální zápor**
- **rozdělení negativních znaků ČZJ**
(Hendrychová, 2011):
 1. negativní znaky odlišné od svých kladných podob
 - 1.1 negativní znaky obsahující pohyb alfa (pohyb po smyčce)
 2. negativní znaky tvořené přidáním negativního komponentu
 3. znaky negující znak či celou výpověď
 4. samostatné znaky NE



NEMANUÁLNÍ ZÁPOR

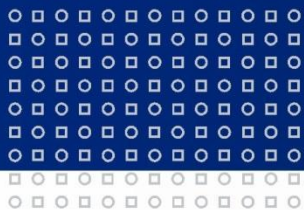
- nejnápadnější prvek negace – **záporné kroucení hlavou** ze strany na stranu
- doplněno o specifickou **negativní mimiku** (nakrčené obočí a nos, koutky úst směrem dolů)
 - negativní mimika - u různých mluvčích **rozdílná intenzita** (slabá negativní mimika, silná negativní mimika)
- nemanuální zápor se produkuje **simultánně** se znakem nebo po dobu produkce části (výjimečně celé) výpovědi, kterou neguje
 - objevuje se s většinou všech negativních znaků



NEMANUÁLNÍ ZÁPOR

- může přetrvávat i po skončení manuální výpovědi, nebo naopak zahajovat negativní odpověď
- v některých ZJ může stát tento prvek i **samostatně** na místo negativního znaku

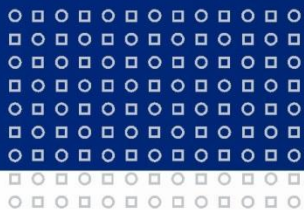




NEMANUÁLNÍ ZÁPOR

- věta: *Ta žena se nedívala na televizi.*
_____ neg
- příklad: WOMAN + TELEVISION + WATCH
 - jedná se o případy, kdy ve výpovědi není jiný záporný prvek (BSL, AUSLAN)
- příklad: WOMAN + TELEVISION + WATCH + NO _____ neg
 - přidání negativního kroucení hlavy pouze s přidaným záporným znakem na konci výpovědi
- příklad: WOMAN + TELEVISION + WATCH _____ neg
 - samotné záporné kroucení hlavy bez manuální složky až po skončení manuální výpovědi

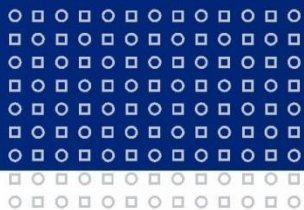




NEMANUÁLNÍ ZÁPOR - VÝZKUM

- SÁM + VYMYSLĚT + NEUMĚT + TĚLO (lidské) + NEUMĚT +
_____ neg.
+ PES + NEUMĚT
_____ neg.
- FILM + TEN + LÍBIT
_____ neg.
- VZÍT SI_MIMINKO + DRŽET + HLÍDAT + NE
_____ neg.
- _____ neg.
PTÁT SE (někoho) + ÚŘAD PRÁCE + NABÍDKA + PRÁCE +
_____ neg.
NEMÍT/NEBÝT + NIC

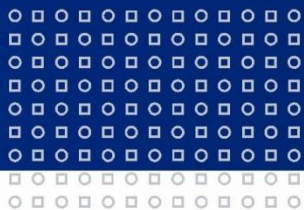




NEMANUÁLNÍ ZÁPOR - VÝZKUM

- _____ **neg.**
● Přepis: __ „nula“ ____ „vůbec“ ____ „vůbec“ __
- VÝHODA + JÁ + CO // JAZYK + BARIÉRA + BARIÉRA
____ **neg.**
+ // PŘÍMO + ZNAKOVAT + STRES + NULA (jednoruční)
+ VÝHODA + JÁ + JISTOTA + VÍC

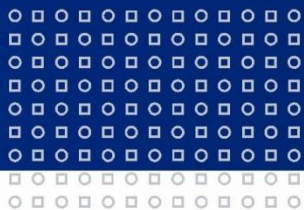




1. NEGATIVNÍ ZNAKY ODLIŠNÉ OD SVÝCH KLADNÝCH PODOB

- negativní znak vypadá jinak než znak kladný
- negativní znaky - slovesa, výjimka: NEVLASTNÍ
 - většinou doprovází nemanuální zápor
 - nemanuální zápor – nadbytečný a jazykově neekonomický, když samy formy znaků nesou význam záporu

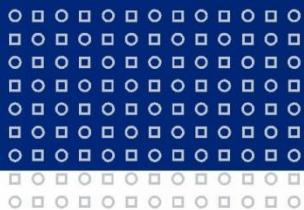




1. NEGATIVNÍ ZNAKY ODLIŠNÉ OD SVÝCH Kladných PODOB

- dvojice znaků:
 - BYLO x **NEBYLO**
 - MÍT x **NEMÍT**
 - MÍT/BÝT x **NEMÍT/NEBÝT** (obě s použitím orálního komponentu)
 - MOCI/SMĚT x **SZ č. 3** (Vysuček, 2003)
(význam: „*nebýt schopen z důvodu fyzických omezení nebo psychických zábran*“)





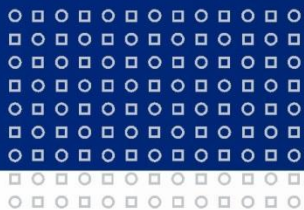
1. NEGATIVNÍ ZNAKY ODLIŠNÉ OD SVÝCH KLADNÝCH PODOB

- MOCI/SMĚT x **NESMĚT** (tento znak se objevuje v zákazech)
- UMĚT x **NEUMĚT**
- VADIT x **NEVADIT**
- VĚDĚT x **NEVĚDĚT**
- VLASTNÍ x **NEVLASTNÍ**



1.1 NEGATIVNÍ ZNAKY OBSAHUJÍCÍ POHYB ALFA (POHYB PO SMYČCE)

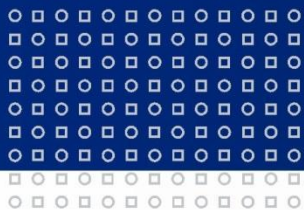
- negativní znaky odlišné od kladných
- obsahují stejný pohyb po smyčce – **morfém nesoucí význam negace**
- dvojice znaků:
 - BÝT PŘÍTOMEN x **BÝT NEPŘÍTOMEN**
 - MOCI/SMĚT x **NEMOCI** (význam: „*nehodit se, nepasovat k něčemu*“) - shodné tvary ruky
 - MUSET x **NEMUSET**
 - POSLOUCHAT x **NEPOSLOUCHAT** - shodné tvary ruky
 - POTŘEBOVAT x **NEPOTŘEBOVAT**



1.1 NEGATIVNÍ ZNAKY OBSAHUJÍCÍ POHYB ALFA (POHYB PO SMYČCE)

- ROZUMĚT x **ZCELA NEROZUMĚT** - shodné tvary ruky
- ZNÁT x **NEZNAT** - shodné tvary ruky

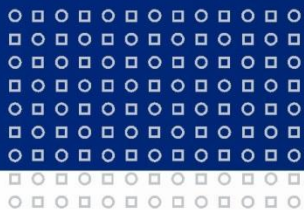




2. NEGATIVNÍ ZNAKY TVOŘENÉ PŘIDÁNÍM NEGATIVNÍHO KOMPONENTU

- ke kladnému znaku přidá určitý **negativní prvek**
- dva typy znaků:
 - prvek ke znaku přiřazen - **odvozené znaky pomocí sufixu**
 - **složeniny**







2. NEGATIVNÍ ZNAKY TVOŘENÉ PŘIDÁNÍM NEGATIVNÍHO KOMPONENTU

- od kladných podob se záporné liší delším pohybem od těla s vytočením ruky dlaní k zemi, vytočením zápěstí od těla a otevřením do tvaru 5
 - z jednoho pohledu tento prvek chápán jako **negativní sufix**
 - z druhého pohledu prvek, kterým se znaky liší od kladných podob, se jeví jako samostatný znak – **NE** ve tvaru ruky 5 (ruka směřuje ven) – **komponent složeniny**



2. NEGATIVNÍ ZNAKY TVOŘENÉ PŘIDÁNÍM NEGATIVNÍHO KOMPONENTU

- dvojice znaků:

- **CHTÍT**  * x **NECHTÍT** 

- vyskytuje se i bez otevření ruky do tvaru 5

- **SLYŠET**  ** x **NESLYŠET** 

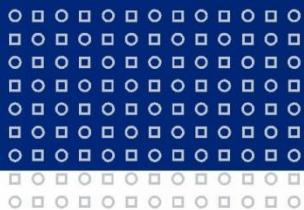
- znak se užívá především v kontaktu se slyšícími pro vyjádření toho, že člověk neslyší, je neslyšící

- **VIDĚT**  x **NEVIDĚT** 

- pouze v situacích, kdy někdo něco nezahlédl v aktuální chvíli

2. NEGATIVNÍ ZNAKY TVOŘENÉ PŘIDÁNÍM NEGATIVNÍHO KOMPONENTU

- NESLYŠET, NEVIDĚT – může být složenina s negativním znakem: SLYŠET-NEMÍT/NEBÝT, VIDĚT-NEMÍT/NEBÝT
- u některých mluvčích produkovány s prodlouženým pohybem a se změnou orientace dlaně směrem k zemi na konci pohybu, ale otevření do tvaru 5 chybí
- dvojice znaků:
 - MÍT RÁD x **NEMÍT RÁD**
 - SPOKOJENÝ x **NESPOKOJENÝ**



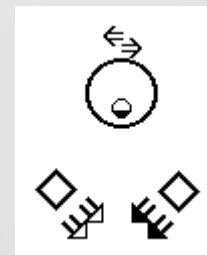
3. ZNAKY NEGUJÍCÍ VÝPOVĚDI NEBO ČÁST VÝPOVĚDI

- zápor v ČZJ - v mnoha případech **negativní slovesa**
- další postupy - **přidání určitého negativního neslovesného tvaru**
- ve větě fungují jako negátory – mohou negovat pouze znak, část výpovědi nebo celou výpověď
- neslovesné znaky:
 - **NENÍ** (v ZJ se za sloveso nepovažuje) – tento znak neguje skutečnost bez dalšího příznaku
 - **NE** ✚✚ (s tvarem ruky 5, ruka se otáčí opakovaně v zápěstí) – také neguje výpověď či znak bez dalších příznaků



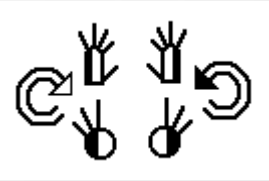



3. ZNAKY NEGUJÍCÍ VÝPOVĚDI NEBO ČÁST VÝPOVĚDI




- **JEŠTĚ_NE** (mluvní komponent „š“)
 - kromě významu záporu nese ještě informaci o čase; význam je „prozatím ne“
 - mohou se připojit i další negativní znaky
- **VŮBEC** (orální komponent „zachvění úst“ nebo mluvní komponent „vůbec“)
- **NIKDY**
- **SZ č. 5** (Vysuček, 2003) (význam „*marně se snažit, opakovaně se nedařit*“)

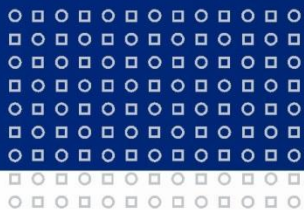


3. ZNAKY NEGUJÍCÍ VÝPOVĚDI NEBO ČÁST VÝPOVĚDI


- **NIC** – nenese další příznak
- skupina znaků **NULA**:
 -  (tvar ruky $\top O$ - jednoručný)
- význam: "zdůraznění záporu (vůbec nic)"
 -  (tvar ruky $\top O$ - obouruční)
- význam - silnější zápor než výše uvedenou variantu
 -  (z tvaru ruky $\top O$ otevření do tvaru 5;
- význam: "větší zdůraznění záporu (ani)"/"něco, co někomu nic neříká")
 -  (tvar ruky D - znázornění nuly)
- význam: "ještě větší zdůraznění záporu"

4. SAMOSTATNÉ ZNAKY NE

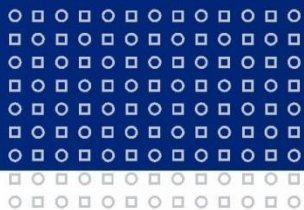
- **elementární negativní odpověď** na otázku zjišťovací
- znaky:
 -  (tvar ruky 5, ruka se opakovaně otáčí v zápěstí)
 - znak nesouhlasu bez dalších příznaků
 -  (tvar ruky 5, ruka směřuje ven)
 - odporuje se ním v případě, že někdo uvádí nesprávnou informaci (nebo dělá něco špatně)
 -  (tvar ruky B)
 - spojeno s varováním či zákazy
 - obouruční forma – výraz zesílení



4. SAMOSTATNÉ ZNAKY NE

-  (tvar ruky D - obouruční forma – výraz zesílení):
 - (1) k popření nesprávné výpovědi ve významu „ne, tak to není“
 - (2) význam „ne, nesmět“

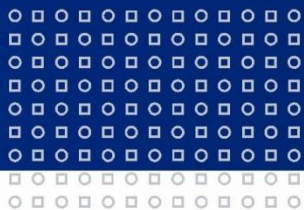




INTENZIFIKACE NEGACE V ČESKÉM ZNAKOVÉM JAZYCE

- zintenzivnit daný zápor – **zvýraznění mimiky a pohybu daného znaku** (pohyb je s větším napětím svalů a celý znak může být větší)

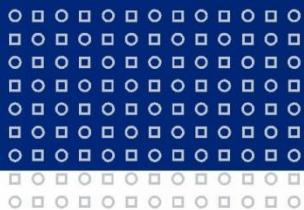




Gramatické negace oproti významu "špatného" a protikladů (britský znakový jazyk)

- DVA ZPŮSOBY NEGACE:
 1. negativní deklarativní prohlášení - říkat něco, co není pravda, nebo není v pořádku
 2. negativní rozkazovací prohlášení - říkat někomu, co nebude něco dělat
- příklady - první znak bude dán, pak gramaticky negativní odpověď, pak příklad reakce, která používá opačný smysl
 - SPRÁVNĚ - NENÍ SPRÁVNĚ - ŠPATNĚ
 - NEMOCNÝ - NENÍ NEMOCNÝ - ZDRAVÝ
 - VYSOKÝ - NENÍ VYSOKÝ - NÍZKÝ





Gramatické negace oproti významu "špatného" a protikladů

- izraelský znakový jazyk - **znak "NENÍ"**
 - je **negativní odvozovací sufix**, není druhý komponent kompozita
 - všechny znaky, které mají sufix NENÍ, jsou adjektivy a pojí se s mnoha znaky
 - vázaný morfém, nestojí samostatně
 - příklady:
 - SUCCESS_NOT-EXIST x UNSUCCESSFUL = ÚSPEŠNÝ_NENÍ x NEÚSPEŠNÝ)
 - SHAME_NOT-EXIST x SHAMELESS = STYDLIVÝ_NENÍ x OPOVÁŽLIVÝ)



Použitá literatura

- HENDRYCHOVÁ, L. 2011. *Vyjádření negace v českém znakovém jazyce*. Praha, 2011. 87 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Lenka Okrouhlíková.
- MLADOVÁ, P. 2009. *Kompozita v českém znakovém jazyce*. Praha, 2009. 126 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: A. Macurová.
- Negation in BSL. *BSL QED* [online]. 2007 [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://bslqed.com>.
- NOVÁKOVÁ, R. 2009. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce*. Praha, 2009. 215 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: A. Macurová.
- VYSUČEK, P. 2003. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce*. Praha, 2003. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.